

HUGO VERRIEST

BIOGRAFIE

Romain Vanlandschoot

HUGO **BIOGRAFIE**
VERRIEST

 | LANNOO

WWW.LANNOO.COM

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

OMSLAGFOTO	Letterenhuis, Antwerpen (Gaston Gyselynck)
OMSLAGONTWERP	Studio Lannoo
LAY-OUT	Studio Lannoo i.s.m. Keppie & Keppie
FOTO'S BINNENWERK	zie bronvermelding onder elke foto

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2014 en Romain Vanlandschoot
D/2014/45/632 – ISBN 978 94 014 0989 6 – NUR 681

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

Dankwoord	7
De berg der tienduizend	11
Achtergronden	33
De vormingsjaren	53
Heerlijke Brugse jaren	99
Een cruciaal decennium	145
Uitbraak naar buiten	205
Pijnlijke jaren	265
De grote ontdekking	309
De nieuwe tijd	365
De paden van de roem	427
Het verstilde einde	491
Lijst van gebruikte afkortingen	548
Eindnoten	549
Bronnen	580
Namenregister	610

Voor Erna, die geduldig het lange avontuur van deze biografie heeft meegemaakt.

Aan Jaak Billiet (1946-2014), mijn compagnon de route in het geschiedenisonderzoek, trouwe en kritische lezer van al mijn teksten, die in menig babbeluurtje mijn inzichten in de lange negentiende eeuw – die van Hugo Verriest – verbreed en verdiept heeft.

DANKWOORD

Deze biografie is het resultaat van een intense voorbereidende studie en veel onderzoekswerk over het leven, het werk en de betekenis van een opmerkelijke maar lang onderschatte figuur, Hugo Verriest (1840-1922). Het werd een ambitieuze onderneming om de reële invloed te meten van deze katholieke priester, wiens talloze activiteiten op het gebied van literatuur, Vlaamse beweging en politiek-maatschappelijke ontwikkelingen vóór 1914 plaatsgrepen.

Deze onderneming kon tot een goed einde gebracht worden dankzij de medewerking en het advies van velen.

Mijn dank gaat uit naar Leen Van Dijck en Marc Somers van het AMVC-Letterhuis in Antwerpen, waar een onvoorstelbare schat aan documenten aanwezig is. Mijn erkentelijkheid gaat ook naar Frans-Jos Verdoodt en Ann Van Gastel van het ADVN, eveneens in Antwerpen, en naar alle collega's van de redactie van Wetenschappelijke tijdingen. Een vrijmoedige gedachtewisseling heeft mij daar altijd verder op weg gezet.

Ik kan de gastvrijheid van het archief van het bisdom Brugge niet genoeg waarderen: Kurt Priem en Leo Loosveld openden onvermoede perspectieven in deze bijzonder rijke kerkelijke instelling.

Er zijn daarnaast drie verenigingen die mij alle kansen geboden hebben om mijn groeiende inzichten voor te leggen en bij te schaven. Eerst en vooral het Guido Gezellegenootschap, waar voorzitter Jan Geens mij op mijn wenken bediend heeft. In het bijzonder wil ik hier Piet Couttenier en Els Depuydt vermelden, voor de onvermoede vondsten in het Gezellearchief in de Brugse 'Biekorf', maar ook Karel Platteau, Johan Strobbe en Paul Thoen.

Daarnaast was er het Snellaertcomité, 'contactgroep voor de studie van de negentiende eeuw', gastvrij gehuisvest in de Koninklijke Nederlandse Academie voor Taal- en Letterkunde te Gent. Met name wil ik stichter en eerste voorzitter Ada Deprez en huidig voorzitter Marcel De Smedt danken voor de talloze gelegenheden die ik kreeg om vele aspecten van deze biografie te toetsen aan de kritische aandacht van de leden. Ten slotte is er nog het Stijn Streuvelsgenootschap, waarvan stichter Piet Thomas, voorzitter Marcel De Smedt en alle leden met belangstelling uitkeken naar dit boek.

Jaar in, jaar uit was de leeszaal van de Brugse stadsbibliotheek De Biekorf mijn favoriete werkplaats. Willy Muylaert, voormalig diensthoofd, en Hilde Van Parys, die hem onlangs is opgevolgd, hebben onvermoeid boeken, tijdschriften en brochures uit het magazijn opgediept.

Geen ogenblik heeft het mij ontbroken aan logistieke steun en aanmoediging van Maarten Van Steenberghe en Kris van Hamme bij uitgeverij Lannoo. Ik had altijd het gevoel een voorkeursbehandeling te krijgen. Speciaal wil ik Annemiek Seeuws vermelden, die met verbazende acribie het manuscript heeft nagelezen.

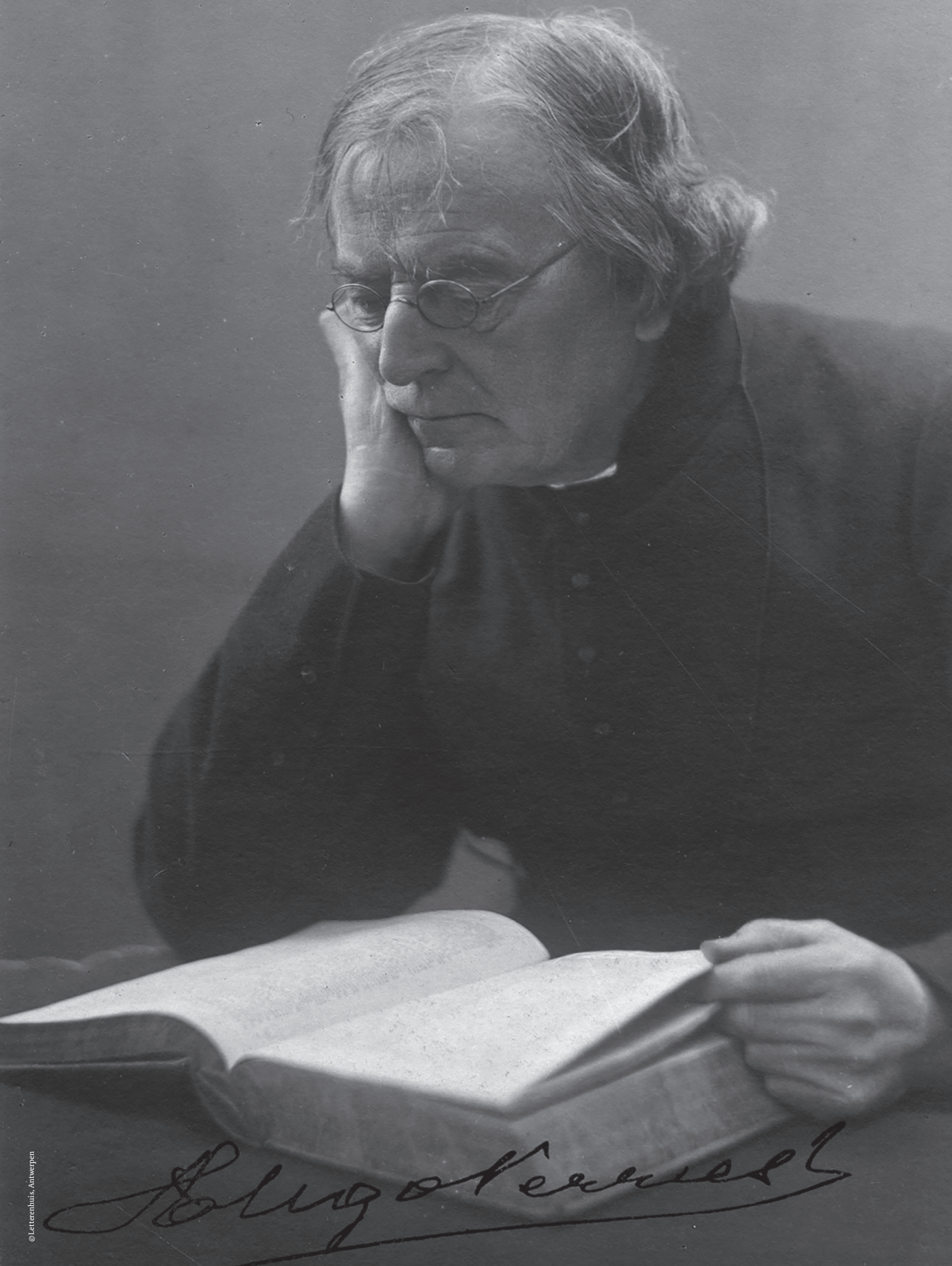
Dat dit boek voorgesteld mocht worden in de Koninklijke Academie heb ik te danken aan de vriendelijke toezegging van Willy Vandeweghe, vaste secretaris van deze hoge instelling, waarvan Hugo Verriest achttien jaar lang actief lid is geweest. Overigens heeft de Academie jaren geleden reeds haar deuren opengezet voor haar archief en uitzonderlijke boekenbezit.

Daarnaast wil ik hier nog het Vlaams Fonds voor de Letteren vermelden, dat mij bij de aanvang van dit biografisch project gesteund heeft.

Aan mijn goede vriend Jacques Dedeurwaerder heeft mijn zwakke computerkennis wel erg veel te danken. Telkens spijkerde hij mijn vastgelopen techniek bij.

Ik kan niet anders dan gelukkig zijn om deze lange lijst en het zou mij bijzonder spijten mocht ik iemand vergeten zijn. Bovendien hebben vele tientallen geïnteresseerden mij door hun vraagstelling en aandacht geprikkeld.

Net zoals in alle voorgaande jaren verwacht ik van mijn lezers prikkelende reacties.

Hugo Vermeir

DE BERG DER TIENDUIZEND

INGOOIGEM, 17 augustus 1913

HET FEEST OP 17 AUGUSTUS IN INGOOIGEM geldt als een hoogtepunt in de verering van Hugo Verriest, priester-dichter en een van de leidende figuren van de Vlaamse beweging voor de Eerste Wereldoorlog. De feestelijkheden in het West-Vlaamse dorp vonden weerklank in heel Vlaanderen. De meerderheid van de toenmalige Vlamingen beschouwde Verriest immers als het levende symbool van al hun verzuchtingen. Hij slaagde erin brede lagen van de bevolking te beroeren, al kwam dat meer door zijn begeesterend woord dan door de literaire waarde van zijn geschriften.

Toch was er een zuur kantje aan die grandioze hulde: het initiatief was genomen door de Vereniging van Vlaamsche Letterkundigen onder leiding van de socialist August Vermeulen, maar kreeg nagenoeg geen steun van de officiële katholieke zuil, ook al was de gehuldigde man een priester. Het was Stijn Streuvels die zich uiteindelijk opwierp als de steunpilaar van de hele organisatie. Die zomerse dag leek tegelijk een afscheid van een hoogst verdienstelijk man, die op dat moment drieënzeventig jaar oud was. Een eeuw na deze mythisch aandoende gebeurtenis rijst de vraag welke precieze betekenis Hugo Verriest nog heeft voor het Vlaanderen van vandaag.

West-Vlaanderen in feestelijke stemming

De zomer van 1913 had in West-Vlaanderen een feestelijk karakter: in augustus, drie zondagen na elkaar, gonsden de wegen naar Pittem, Ingooigem en Poperinge van de massa's volk die op weg waren naar een herdenking van of huldebetoon aan verdienstelijke Vlamingen.

De eerste van die drie vieringen vond plaats op 10 augustus in Pittem, het geboortedorp van Ferdinand Verbiest (1623-1688), de bekende jezuïet-missionaris, wiskundige en astronoom aan het keizerlijk hof te Peking. Het artistieke hoogtepunt van het herdenkingsmoment was de première van het toneelstuk

Ferdinand Verbiest, geschreven door Cyriel Verschaeve, de kapelaan van Alveringem, die al was begonnen aan de voorstudie van het stuk tijdens zijn leraarschap aan het Sint-Jozefscollege te Tielt (tot november 1911). De opvoering betekende de doorbraak voor Verschaeve.

Het dramatische conflict tussen Verbiests missionaristaak en zijn wetenschappelijke roeping kreeg uitgebreid aandacht in de katholieke weekbladers, onder andere in een artikel van de priester-criticus Karel Elebaers in de editie van 9 augustus van *Hooger Leven*, een weekblad rond de Leuvense hoogleeraar Emiel Vliebergh. De regionale *Gazette van Thielt* had het reeds voorspeld: 'Het Verbiest-drama van eerwaarde heer Verschaeve zal eene gebeurtenis zijn en eene openbaring in de Vlaamsche letteren.'¹ De bisschop van Brugge, Mgr. Gustave Waffelaert, had een speciale vertegenwoordiger gestuurd. De West-Vlaamse clerus was in groten getale aanwezig en de reguliere geestelijkheid bood een bont spektakel. Zelfs de hoofdredactie van het Parijse jezuïetentijdschrift *Études* maakte haar opwachting. De faam van pater Verbiest was immers over alle grenzen heen bekend. In de straten van het dorp gingen de getekende prentkaarten van de Brugse kunstenaar Joe English vlot van de hand. In Pittem leek het wel of Verschaeve zijn oudere ambtsgenoot Verriest achter zich gelaten had.

Eigenlijk bleek op zondag 10 augustus 1913 dat er een duidelijke generatiewissel was gebeurd in de wereld van de Vlaamse katholieke studenten. Het blad waar Hugo Verriest zo intensief aan meegewerkt had, de *Vlaamsche Vlagge*, sloeg onder de dwingende invloed van Cyriel Verschaeve en een aantal van zijn leerlingen – die intussen zowat overal in de provincie leraar waren geworden – resoluut de weg in die leidde naar een gesloten en nationalistische opvatting van de Vlaamse beweging. Het tijdschrift had eind 1913 nog wel even aandacht voor de Hugo Verriestfeesten, maar de oude 'pastor van te lande' was niet langer de centrale figuur voor de jongste lichting studenten. Het was de rijzende macht van Verschaeve die een grote aantrekkingskracht uitoefende op vele Pittemnaars. Precies deze generatie en haar onmiddellijke opvolgers voeren een andere koers na de wereldbrand in het kielzog van het Vlaams nationalisme. Het beheer van de *Vlaamsche Vlagge* had eind 1904 nog een volledig nummer gewijd aan Hugo Verriest, maar in 1913 verscheen in dit tijdschrift slechts een beknopt verslag van het grote gebeuren in Ingooigem.

De zoovele en gewichtige diensten die hij bewezen heeft

Helemaal anders was het bij de feestelijkheden in Ingooigem, acht dagen na die in Pittem. Daar was, op initiatief van de Vereeniging van Vlaamsche Letterkundigen, met voorzitter August Vermeylen en eerste secretaris Fernand Tous-saint van Boelaere, een hulde op het getouw gezet voor een katholieke strijdge-noot uit het laatste decennium van de vorige eeuw: priester Hugo Verriest. Een flinke doorsnede van het Vlaamse verenigingsleven was er present, vertegen-woordigers van een generatie die sinds 1890 in de vuurlijn stond voor de maat-schappelijke, culturele en politieke emancipatie van de Vlaamse bevolking. Op zulke trefdagen vielen de schotten weg tussen alle gezindten en obediënties. Dat gebeurde niet vaak, maar dus wel op 17 augustus 1913 in Ingooigem. Insi-ders van toen en historici van later hebben de Ingooigemse hulde aangezien voor de laatste eensgezinde flamingantische manifestatie voor de Eerste We-reldoorlog. In het leven van Verriest was het, aldus Jozef Muls, ‘het onvergete-lijkste moment’.²

Het feestelijke jaar 1913 was nochtans slecht begonnen voor Verriest. Hij leed al geruime tijd aan jichtaanvallen en pas in de lente deed zich enige verbetering voor. Op 20 mei schreef Stijn Streuvels aan zijn beste vriend, de Antwerpse stadsambtenaar Emmanuel De Bom, dat de pastoor goed te been was. Aange-naam nieuws, zo vond men in de Scheldestad.

Verriest was sinds 1907 lid van de Vereeniging van Vlaamsche Letterkundi-gen. Dat hij als katholiek priester actief was in zo’n pluralistisch milieu – ook al had de vereniging de naam ‘neutraal’ te zijn – kon niet rekenen op de goedkeu-ring van de bisschop. Bovendien waren er altijd al meningsverschillen geweest tussen het bisdom en Verriest. In de ogen van het bisdom was hij een begaafd maar lastig man. De spanningen tussen hem en de Brugse curie zullen verder in dit boek nog uitgebreid aan bod komen. In elk geval, in de eerste weken van 1912 werd Verriest gedwongen op rust gesteld. Binnenskamers wekte die verne-derende bisschoppelijke maatregel woede op bij de Brusselse en Antwerpse vrienden van Verriest. In hun briefwisseling schreven Streuvels en De Bom on-gezouten hun ongenoegen uit over een dergelijke klerikale handelwijze. Ze be-sloten voorlopig te zwijgen, maar spraken de hoop uit dat ooit de volle waar-heid aan het licht zou komen.³ Toch bleef Verriest in Ingooigem wonen. Zijn broer Gustaaf, hoogleraar in de geneeskunde in Leuven, kocht voor hem on-middellijk een groot huis in het dorp.

Door de strubbelingen tussen Verriest en het bisdom vingen voorzitter Vermeylen en secretaris Toussaint van Boelaere bot bij bisschop Waffelaert toen zij zijn hoge bescherming inriepen voor de huldefeesten. Toch schreven zij de bisschop op 13 april een brief met het verzoek tot het erevoorzitterschap en zij onderlijnden dat het huldefeest moest plaatsgrijpen ‘wegens de zoovele en gewichtige diensten die hij [Verriest] sedert bijna een halve eeuw aan de Vlaamsche kunst en aan de Belgische natie bewezen heeft’. De term ‘Vlaamse beweging’ kwam dus niet ter sprake en de woorden ‘de Belgische natie’ mochten zijne Doorluchtige Hoogheid geruststellen. Vermeylen en Toussaint van Boelaere lieten ook duidelijk blijken dat het de Vereeniging van Vlaamsche Letterkundigen zelf was die het initiatief nam. ‘Het kwam ons billijk voor dat ook aan het *geheele* volk de gelegenheid werd gegeven, zijn dankbaarheid openbaar te betuigen.’ Het ging dus over meer dan de katholieke gemeenschap alleen.

Meteen vroegen ze een audiëntie aan op het bisschoppelijk paleis, waarbij ook Stijn Streuvels aanwezig zou zijn, overigens als enige katholiek in het gezelschap. Streuvels, die graag zijn vrienden volgde, hoefde zijn zondagse pak echter niet aan te trekken om naar de Heilige-Geeststraat in Brugge af te reizen. Hij besefte maar al te goed dat de bisschop hem niet goed gezind was. Op het bisdom kon men niet vergeten wat Streuvels in *Vlaanderen* zo openhartig had geschreven over de bisschoppelijke richtlijnen met betrekking tot de vernederlandsing van het katholiek middelbaar onderwijs, de zogenaamde ‘Instructions’ van oktober 1906. Hij had ze aan een vernietigende kritiek onderworpen.

De prelaat liet zijn secretaris antwoorden op de brief van 13 april.⁴ Hij zou zijn machtige arm zelfs gebruiken om behoorlijk tegen te werken. Op de jaarlijkse lijst met genomineerden voor een ereteken van de Leopoldsorde, waarbij de bisschop de naam van een verdienstelijk priester kon signaleren aan de minister van Justitie, Henry Carton de Wiart, ontbrak de naam van Hugo Verriest. De katholieke regering van Charles de Broqueville kreeg geen enkele vraag om iets te doen rond deze overbekende figuur. Het leek wel een stille conspiratie vanwege de traditionele ‘hoge’ instanties om de feestelijkheden droog te leggen. Dat stond in schrill contrast met de brede en populaire respons in Vlaanderen.

Het bestuur van de vvl gaf echter niet op na de afwijzing van de bisschop. Met de Roeselaarse drukker-uitgever Jules De Meester kwamen ze tot een akkoord om de belangrijkste teksten van de gevierde uit te geven in één volume, met als titel *Werk van Hugo Verriest*. Het was net voor de zomer klaar en gaf met zijn 256 bladzijden een goed beeld van het geschreven oeuvre: klein van omvang, in een smakelijke taal neergepend, zonder grote literaire waarde. Maar de

meeste geïmproviseerde toespraken, die de roem van Verriest uitmaakten en die toen nog goed in het geheugen lagen, werden niet in het boek opgenomen en zijn sindsdien definitief vergeten. Zij gingen veelal over Guido Gezelle en Albrecht Rodenbach, maar het meest nog over de cultuuropgang van het Vlaamse volk. Bij stukjes en beetjes duiken er nog flarden van op in vergeelde pakken persknipsels. Maar die journalistieke verslagen staan bol van de clichés en degenen die Verriests beroemde welsprekendheid nog beluisterd hebben, zijn zelf al lang heengegaan. Reeds in 1926, nauwelijks vier jaar na het overlijden van Verriest, klaagde Jozef Muls erover dat de indrukken aan 'deze uitzonderlijke persoonlijkheid' begonnen te vervagen.⁵

Het initiatief van de Vereeniging van Vlaamsche Letterkundigen (vvl) om om in 1913 het *Werk van Hugo Verriest* uit te geven betekende een glorierijke apotheose. Later zijn nooit meer dan enkele schaarse herdrukken of 'keurbladzijdjen' van de pers gerold. De uitgave van een echt 'Volledig Werk' is er niet meer gekomen, zelfs niet bij Joris Lannoo, die sinds die zomer met het idee speelde alle bekende prozateksten en gedichten van Hugo Verriest te bundelen. Een kleine verzameling documenten ligt in het archief van de uitgeverij, maar de Grote Oorlog in 1914 zorgde ervoor dat het initiatief werd uitgesteld. Toen de oude pastoor zes jaar later, in zijn haast onleesbaar geworden en beverige handschrift de draad weer opnam, moest hij bekennen dat hij zijn eigen teksten niet terugvond en niet meer in staat was een goed overzicht te bieden.

Heel Wakken beloofde naar Ingooigem te komen

Een voorproefje van de grootse hulde kon gesmaakt worden in Wakken, op zondagnamiddag 25 mei 1913. Daar was Verriest van oktober 1888 tot juni 1895 parochieherder geweest en hij had er niets anders dan mooie herinneringen aan overgehouden. Hij leerde er baron Gustave Kervyn de Lettenhove kennen, zoon van een illustere vader, die ooit minister in een katholieke regering was en tevens historicus van een meerdelige *Histoire de Flandre*. Verriest waardeerde dat werk al sinds zijn leraarstijd. Maar de Wakkense baron sympathiseerde zeker niet met de opkomende christendemocratie. Verriest had daar wel aandacht voor. Hij stond veel dichter bij 'zijn volk' en leerde voornamelijk de kleine man kennen, de 'kortwoonders' en de 'dagloners', de groep die in 1894 zwaar door tyfus werd geteisterd. Pastoor Verriest had de mensen toen dag en nacht bijgestaan en niemand in het dorp was dat vergeten.

Notaris Edmond Van Severen (later burgemeester), die Verriest in de eerste week van juli 1895 zo hartelijk had uitgewuifd toen hij na zeven jaar dienst van parochie veranderde, ontving hem nu in zijn tuin, samen met de bestuursleden van de vvl en de medewerkers van het organisatiecomité, om de voorbereiding definitief af te ronden. Het was een imposant gezelschap dat voor de foto poseerde: naast Hugo Verriest stonden August Vermeylen, Fernand Toussaint van Boelaere, Stijn Streuvels, de Brugse literator Maurits Sabbe, de Gentse flamingant en christendemocratische agitator Alfons Sevens, de dichter Constant Eeckels, de schilder Modest Huys, notaris Edmond Van Severen zelf en zijn zoon Georges (later Joris). Georges was toen student rechten aan de Gentse universiteit. Hij werd de rechterhand van Streuvels bij de voorbereiding van de grote dag.

Op 25 mei haalde de fanfare de prominenten af op het marktplein, waarna ze in stoet naar een volksvergadering liepen. Voor een stampvolle zaal sprak Georges Van Severen het welkomstwoord uit. Hij leidde de drie sprekers in: August Vermeylen, Maurits Sabbe en Alfons Sevens, die met gretige ogen het aantal aanwezigen op vijfhonderd schatte. Het merkwaardige aan deze Wakkense viering, en eigenlijk aan de gehele Verriesthulde, was het pluralistische karakter ervan. Het enthousiasme in de zaal was zo groot dat de hele gemeente beloofde op 17 augustus in Ingooigem aanwezig te zijn. In juli 1895 was de gemeente al eens in groten getale naar het Scheldedorp getrokken voor de 'pastoorsinhaling'. Nu zouden Verriests oud-parochianen zichzelf nog overtreffen. Wakken was zijn herder niet vergeten. Dit was in Zuidwest-Vlaanderen het eerste publieke signaal voor de feesten van 17 augustus in Ingooigem.⁶

Een indrukwekkende lijst

Het inrichtend comité van de feestelijkheden in Ingooigem zag de zaken groots. Het vroeg aan drukker De Meester om in april een mooi verzorgde lijst te publiceren met de namen van al degenen die zich inschreven en een bedrag stortten, als beschermend en/of steunend lid. Een mooi verzorgde brochure, die bedoeld was als eerste aflevering, verscheen in de loop van mei. Er prijken driehonderd namen op, een imposante staalkaart van al wie enige beroemdheid genoot in het Vlaamse land. Vooraan stonden de namen van de 11 bestuursleden van de Vereeniging. Daarna volgden nog 27 leden, waarbij notoire vrijzinnigen hun handtekening en penning verleenden, zoals de oude Max Rooses uit Antwerpen, die 35 jaar voorheen nog de gelauwerde Albrecht Rodenbach

aan huis ontvangen had. Daarnaast ook Gustaaf Vermeersch, Alfred Hegen-scheidt, Isidoor Teirlinck, Firmin Van Hecke, André De Ridder, Lodewijk de Raet, en als allerlaatste in de rij een jonge rebel en relschopper: M.B. Ledegouwer (pseudoniem van Evarist Vandurme), een ‘opstandige Vlaming met een fundamentele vernieuwingsdrang’, zoals Matthijs De Ridder hem omschreef en aldus in 2008 uit de volstreekte vergetelheid haalde.⁷ Deze jongeman, die nauwelijks het Gentse atheneum ontgroeid was en een ware schokgolf van verontwaardiging veroorzaakte over zijn scabreus geachte teksten, wilde dan toch op de erelijst staan voor de oude pastoor van Ingoogem.

Daarna volgden 41 namen van dorpsgenoten onder aanvoering van burge-meester Edward De Cock, pastoor Florimond Plettinck en dokter Prosper Den Doncker. De hele gemeente vierde mee en liet aldus blijken dat ze de onver-wachte opruststelling van 1912 rustig naast zich neerlegde. De hoofdmoot van de lijst werd gevormd door 248 ‘beschermende leden’. Opmerkelijk was, hele-maal vooraan, de bevestiging van baron Albert Ruzette, eregouverneur van de provincie West-Vlaanderen, de man die op de Roeselaarse Rodenbachherden-king van 22 augustus 1909 het woord voerde. Ook de bonte afwisseling tussen katholieken en vrijzinnigen is opvallend.

Van goeden katholieken huize signeerde Joris Helleputte, minister van Land-bouw, en op die manier was de regering toch enigszins vertegenwoordigd. Maar waar bleven Prosper Poulet (toenmalig minister van Kunsten en Weten-schappen) en Aloïs Vande Vyvere (minister van Landbouw en Openbare Wer-ken)? Van de Belgische Volksbond, de overkoepelende organisatie van de chris-telijke arbeidersbeweging, schreven zowel Arthur Verhaegen, de algemene voorzitter die door zijn biograaf ‘de rode baron’ werd genoemd, als de domini-caan Ceslas Rutten, de bezieler en verdediger van de syndicale beweging in Vlaanderen, zich in. Verriest en Rutten zouden elkaar nog beter leren kennen in de maand na de feestelijkheden, op de Zesde Vlaamse Sociale Week te Leuven, met als thema de syndicale werking. Verriest was er een van de sprekers.

De redactie van *Dietsche Warande en Belfort* liet zich evenmin onbetuigd: zo-wel Maria Belpaire als Emiel Vliebergh en Alfons Siffer deden mee, ondanks het feit dat de verhouding tussen Verriest en het tijdschrift nooit goed was ge-weest. Hij had het blad altijd conservatief gevonden. Opmerkelijke namen wa-ren verder die van Caesar Gezelle, notaris Hendrik Persyn en de bekende beeld-houwer Julius Lagae. Tussendoor dook ook Cyriel Verschaeve op. De kapelaan van Alveringem stond wel op de lijst, maar liet zich niet zien op de grote dag. Helemaal bescheiden en verscholen stond de naam van Karel Steyaert uit Tor-

hout, de man die onder het pseudoniem 'Karel Van Wijnendale' in 1913 de eerste 'Ronde van Vlaanderen' voor de wielrenners-flandriens georganiseerd had. Steyaert was een goede vriend van pater Callewaert en een vereerder van Rodenbach en Verriest.

De vrijzinnigen zorgden voor een opmerkelijke vertegenwoordiging: Louis Franck van de 'drie kraaiende hanen' voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit; Roza De Guchteneere uit Ledeberg, onderwijzeres en actief lid van het Algemeen Nederlands Verbond; de Lokerse afdeling van het Algemeen Nederlandsch Verbond; Nico Gunzburg uit Antwerpen; het Willemsfonds van Mechelen en 't Zal Wel Gaan uit Gent; en niet te vergeten de liberale krantenuitgevers uit Brussel, vader en zoon Julius Hoste.

Deze lijst was op zichzelf van uitzonderlijke aard voor het jaar 1913.⁸ Hij bevatte veel meer namen dan alleen maar die van de oude vriendenkring rond de *Vlaamsche Vlagge* en de oud-leerlingen, en zelfs veel meer dan de redactieleden van *Van Nu en Straks*. Het leek alsof heel Vlaanderen wilde meedoen.

Duizenden moeten daarheen

Na de bijeenkomst in Wakken op 25 mei werd nog een tandje bijgestoken. Het duo Vermeylen-Toussaint van Boelaere liet iedereen zo hard werken dat de nuchtere Streuvels de haast wekelijkse vergaderingen beu werd. Uit het Gentse blad *De Witte Kaproen* van Alfons Sevens leren we hoe intens de voorbereidende volksvergaderingen waren. Op 19 juni liep het storm in het Vlaamsch Huis in Kortrijk, met als spreker Maurits Sabbe, en nogmaals een kleine week nadien, op 25 juni. Ten slotte werden er op zondag 6 juli eveneens volksvergaderingen gehouden, 's morgens in Waregem en in de namiddag in Verriests geboortedorp Deerlijk. In de hele streek weerklonk de naam van Hugo Verriest. Secretaris Toussaint van Boelaere had ook een volksvergadering voorgezeten in Dendermonde. Dit waren allemaal initiatieven van de Vereniging van Vlaamsche Letterkundigen en er stonden geen katholieke sprekers op het gestoelte.

Een van de grootste bezielers van de feestelijkheden was de warmbloedige Alfons Sevens, onder het motto 'Alle Vlamingen en Noord-Nederlanders komen Hugo Verriest huldigen te Ingoyghem op 17 Oogst'. Het nummer van 15 juli van de *Witte Kaproen* bulkte van allerlei aanwijzingen. Op dat ogenblik waren er al elf muziekkorpsen ingeschreven, waaronder een 'velofanfare' uit Waregem, maar ook het bekende Leuvens Studentenmuziek, en zelfs groepen

uit Elsegem en Wortegem, de oude streek van de daensistische Hector Plancquaert. Er bleken organisatiecellen te bestaan in Brugge, Kortrijk, Gent, Antwerpen, Leuven en Brussel. Het huldecomité, waarin Streuvels zich uit de naad werkte, trof allerlei schikkingen voor speciale treinen uit Gent en Kortrijk. De oude school naast de kerk van Ingooigem werd ingericht als fietsenstalling. Alle cafébazen zouden tegen schappelijke prijzen boterhammen met ham te koop aanbieden. Voor minstens duizend genodigden zette men een grote blauwe tent op. Aan de eregasten beloofden de organisatoren koude zalm, rundgebraad en kip. Mocht men eraan twijfelen, zo schreef Sevens, ook de dames waren aan de feesttafel uitgenodigd. En er was slechts één inschrijvingsadres: dat van het Lijsternest, het huis van Stijn Streuvels.

Een symfonisch orkest uit Kortrijk zou Vlaamse muziek spelen van August De Boeck, Lodewijk Mortelmans, Robert Herberigs en Jef Van Hoof, op dat moment de bekendste componisten. Daarnaast was er muziek van Karel Mestdagh uit Brugge, die gedichten van Albrecht Rodenbach en Pol De Mont op muziek had gezet, en Jaak Opsomer uit Lokeren, aan wie de herinnering intussen geheel vervaagd is. Aan de echtgenote van de Antwerpenaar Lode Ontrop (1875-1941) werd gevraagd enkele kunstliederen te zingen. Zij was actief in het muziekleven van de Scheldestad en haar man, leerling van Peter Benoit, had een belangrijke functie aan het Koninklijke Vlaamse Muziekconservatorium. De Ontrops waren goed bevriend met dichter Karel van de Woestijne, die er samen met Emmanuel De Bom alles aan gedaan had om de hoogste muzikale kwaliteit naar Ingooigem te brengen. Brussel, Antwerpen en Gent deden een flinke duit in het zakje om een uitzonderlijk evenement neer te zetten.

Als kers op de taart kondigde Alfons Sevens aan dat zes fotopostkaarten met Hugo Verriest en Stijn Streuvels het artistieke niveau nog zouden doen stijgen. Sevens, Streuvels en hun medewerkers volgden het voorbeeld van Pittem, waar pentekeningen van Joe English werden verkocht, maar in Ingooigem kozen ze voor waarachtige foto's, wat in hun ogen veel moderner en attractiever was. Streuvels stond overigens bekend als goed fotograaf en pastoor Verriest zelf hield enorm van kiekjes. De collectie fotopostkaarten in het Antwerpse Letterenhuis oogt nog altijd mooi. Sevens besloot zijn oproep, een kleine maand voor het gebeuren, als volgt: 'duizenden en nog duizenden Vlaamse vrouwen en mannen moeten daarheen'. Een weergaloze propagandacampagne waarbij Streuvels er van de spanning haast de brui aan gaf: 'Als ze nog eens Verriest vieren, zullen ze dat moeten doen zonder mij!' Maar hij meende het niet. Intussen slenterde de emeritus op zijn parochie van het ene groepje naar

het andere voorbereidende gebeuren met een montere berusting en een haast beate zelfvoldoening.

We beleven heuglijke tijden in Vlaanderen

Er waren ook nog andere stemmen die opriepen om Verriest te vieren. In het Brugse daensistische weekblad *De Volkseeuw* van 27 juli, het blad van de veroordeelde priester Florimond Fonteyne, plaatste redacteur Hector Plancquaert een oproep om 'de edele volksredenaar te vieren'. Hij verzekerde Verriest van de 'ware genegenheid van de daensistische beweging'.⁹ Plancquaert en de zijnen waren de samenwerking met de pastoor van Wakken in de jaren 1890 niet vergeten.

In de pers groeiden de nieuwtjes alsmaar aan. Het *Algemeen Handelsblad* van Antwerpen, dat naarstig door Emmanuel De Bom geëxcerpeerd werd, wist te melden dat men vanaf het spoorwegstation van Vichte, op de lijn Gent-Kortrijk, tot aan de dorpskern van Ingooigem een 'machtige stoet van Vlamingen uit alle gewesten' zou vormen, voor de honderdtachtig verwachte deelnemende 'maatschappijen'. Driehonderd boerenpaarden uit de streek zouden de kop van de stoet uitmaken, een levend symbool van het hard labeur. Dat was een kolfje naar de hand van Streuvels, die over veld en dorp en de bewoning van het landelijke gebied nog maar pas een uitvoerig essay had geschreven voor *Vlaanderen door de eeuwen heen* (1912), het driedelige project onder leiding van Max Rooses. Streuvels had het over mens en dier in de overlevingsstrijd tegen de natuurkrachten. Deze streek was het decor waarin de figuur van pastoor Verriest als het ware een magische uitstraling had.

Eind juli arriveerde Jozef Muls uit Antwerpen, een van de belangrijke redacteurs van de *Vlaamsche Arbeid*, die Verriest bleef bewonderen in zijn essays, zelfs na diens overlijden. Uit het naburige Tiegem dook de Leieschilder Valerius de Sadeleer op, geïnteresseerd in wat de heuglijke Verriestdag moest worden. Verriest en De Sadeleer kenden elkaar goed, want regelmatig wandelde de pastoor de Tiegemberg op om de kunstenaar een bezoekje te brengen. Maar nu zakte iedereen af naar Ingooigem. Het was alsof een ware Verriestrage over het Vlaamse land raasde – dat kunnen we althans opmaken uit de briefwisseling tussen De Bom en Streuvels.¹⁰ De Antwerpenaar verdeelde zijn tijd tussen Ingooigem en Gent, maakte zijn verslagen voor de *Nieuwe Rotterdamse Courant* en liet niets voorbijgaan van wat er dagelijks gebeurde omtrent Verriest.

De pastoor verkeerde intussen weer in optimale vorm. In het kader van de Gentse Wereldtentoonstelling in 1913 had het Algemeen Nederlands Verbond van de provincie Oost-Vlaanderen op 28 juli een voordracht van Hugo Verriest georganiseerd in het Feestpaleis, onder de titel 'De bloei onzer lippen'. Hij sprak er over de Vlaamse letteren en de hogere cultuur, een variant op zijn welbekende thema over de 'herwording van Vlaanderen'. Alfons Sevens bewerkte de hele Gentse regio om massaal naar Zaal Azalea te komen. Het was August Vermeulen die als voorzitter van de vvl de spreker inleidde voor een bomvolle zaal. In het gedrum moest hij dat doen op een inderhaast bijgeschoven stoel.

Ook Emmanuel De Bom was aanwezig voor 'een der fraaiste redevoeringen ooit door Verriest uitgesproken', waar ongeveer alle jonge letterkundigen naar kwamen luisteren. Verriest noemde geen namen en maakte geen toespeling op het kabaal dat jonge Antwerpse liberale literatoren in 1910 gemaakt hadden rond hem, omdat hij volgens hen alleen maar katholieke West-Vlaamse literatuur kende. Vermeulen en De Bom hadden zich toen buiten de onzalige polemiek gehouden. Nu wilde iedereen de loftrumpet steken. De kritische liberaal-protestantse hoogleraar Paul Fredericq, goed ten huize bij de Lovelings en de Buysse, had volgens zijn dagboek nog nooit zo'n volmaakte redenaar gehoord en gezien. 'En wat zal het dan worden op den dag in Ingooigem zelf?' zo vroeg De Bom zich af.¹¹

Veel lezers van regionale bladen, voornamelijk in die steden en gemeenten waar Verriest ooit het woord had gevoerd, konden snoepen van de wervende uitnodiging om deel te nemen aan de feesten. De verwachtingen waren dus hooggespannen. Het Leuvense weekblad *Hooger Leven*, onder leiding van hoogleraar Emiel Vliebergh, sprong laattijdig op de kar. Het viel immers nogal op dat de hoofdleiding van het katholieke Davidsfonds, in tegenstelling tot vele plaatselijke afdelingen, niet veel reclame had gemaakt. Heel wat hooggeplaatsten op de katholieke ladder waren bang voor de niet te miskennen pluralistische vloedgolf rond de pastoor van Ingooigem.

In het nummer van 2 augustus van *Hooger Leven* had Berto van Kalderkerke, pseudoniem voor dokter Albert van Driessche (Sint-Niklaas), het gevoel beaamd dat die dagen overheerste: 'We beleven heuglijke tijden in Vlaanderen.' Maar dat ging over het feestelijke drieluik in de kustprovincie; in het Leuvense weekblad was nog geen enkel afzonderlijk artikel over de pastoor van Ingooigem verschenen.

In die periode sloot de jonge Tieltsse uitgever Joris Lannoo een akkoord met Alfons Sevens voor de aankoop van de speciale fotoprentkaarten. Lannoo had

van zijn vader nog de smeuge verhalen gehoord over de bezoekjes van Verriest aan Tielt in het begin van de jaren 1890. Ook Lannoo zette zijn schouders onder de hulde. Zelfs Karel Lateur, broer van Stijn, beeldhouwer en graveur van beroep, deed zijn uiterste best: hij ontwierp medaillons met de beeltenis van Verriest en Rodenbach en poogde ze eveneens via de Tieltse boekhandel en uitgeverij aan de man te brengen.

Streuvels zelf gaf de hoofdtoon aan op 9 augustus in *Hooger Leven*. ‘Vlaanderen leeft!’ Dat klonk als een duizendmaal herhaalde oneliner van Verriest. De ‘heuvelhoogte’ waar de ‘levenwekker woont, moet een Mekka worden voor de Vlaamsche bedeganger’. De ‘heuvelhoogte’ zou met de tijd uitgroeien tot een mythologische ‘berg der tienduizend’. En alsof een perscampagne georkestreerd werd, haalde de *Gazette van Thielt* van 16 augustus haar Rotterdamse katholieke collega *De Maasbode* aan over de overrompelende ‘geheele beweging in Vlaanderen’. De Wingense notaris Hendrik Persyn, die altijd geijverd had voor Verriest in de regio Tielt, vervulde de oproep van Streuvels in het Leuvense weekblad en bazuinde de lof uit van de pastoor ‘als de krachtige zaaier’. Het is deze omschrijving die later in de *Gedenkschriften* van Frans Van Cauwelaert een plaatsje vond.

De knapste beoordeling aan katholieke zijde aan de vooravond van de feestelijkheden kwam uit de pen van de dominicaan Jules Callewaert (1886-1964), die resideerde in het Oostendse klooster en volop de kans kreeg om in het populaire geïllustreerde weekblad *Ons Volk Ontwaakt* (de naam van het weekblad was al een verwijzing naar Verriest!) een vibrerend huldeportret neer te zetten: ‘De beeltenis der Hugo Verriestfeesten’. Het weekblad speelde bovendien snel in op de actualiteit. In datzelfde nummer van 16 augustus verschenen foto’s van de Nederlandse schilder Jan Toorop (1858-1928), die met een kleine delegatie in Ingooigem was neergestreken om krijt- en aquareltekeningen te maken van Verriest en Streuvels. Toorop kende August Vermeylen al uit de tijd van de allereerste nummers van het tijdschrift *Van Nu en Straks*, maar ook Verriest door diens voordrachten voor de Amsterdamse culturele vereniging De Violier.¹² In Amsterdam wist men het verre Ingooigem toen heel goed liggen, en niet alleen vanwege Streuvels. Door zijn voordrachten voor dit genootschap was Verriest als ‘pastor van te lande’ eveneens bekend.

De bijdrage van Callewaert stamde uit Vlaams-katholieke hoek. Ze omschreef drie belangrijke redenen om Verriest te huldigen, in het perspectief van ‘ons volk ontwaakt’, en allereerst als ‘vlaamschgezinde’ die op alle domeinen, ‘letteren en kunst, onderwijs en opvoeding, politiek en vrouwenbeweging,

handel en nijverheid, alles' perspectieven heeft geopend. Meer dan alle andere katholieken, met uitzondering van Van Cauwelaert, heeft Callewaert Verriest gezien als 'strijdende flamingant [...] die de nieuwe richtingen aanmoedigde'. Traditionele flaminganten werden uitgenodigd vooruit te kijken en niet vast te houden aan de restauratie van een middeleeuws Vlaanderen.

'In Verriest vieren wij een opvoeder van Vlaanderen', de priester-leraar die 'de moderne pedagogiek van zelfactiviteit, fierheid en durfkracht in de blauwvoeterij gestalte heeft gegeven'. Het zijn deze basiswaarden in de vorming van de jongere generaties die gekoesterd moeten worden 'als de aangeboren krachten van het volk'. Callewaert mengde zich niet in de roerige discussie die in die maanden woedde in het tijdschrift van het Algemeen Katholiek Vlaamsch Studentenverbond in West-Vlaanderen, *de Vlaamsche Vlagge*. Redacteuren van het blad pleitten voor een terugkeer naar de oorspronkelijke romantische blauwvoeterij à la Rodenbach. Aldus werd niet ingegaan op de verbreding en de verdieping van de beweging die Verriest sinds de jaren negentig voorstond. Callewaert maakte een onderscheid tussen de romantische inkleding van de Rodenbachse kerelsmystiek, ontstaan in de jaren zeventig van de voorgaande eeuw, en de innoverende pedagogische principes van de jeugdwerking, bedoeld om de veranderende tijden gewapend te lijf te gaan.

Ten slotte memoreerde de dominicaan de literator en de redenaar Verriest, die, hoewel hij geen socioloog of wetenschapsman was, toch scherp de kleine man uit het volk observeerde. Callewaert zag literatuur en maatschappelijk engagement hier hand in hand gaan. De verdienste van de pastoor van Ingooigem bestond er verder in, via Gezelle, de brug te slaan naar de Tachtigers en de vernieuwing van letteren en kunstrichtingen sinds 1880, 'terug naar het ware wesen van poësis en de ware beteekenis van het woord, klank en rytmus'. Callewaert was zelf een geouwen redenaar en befaamd predikant en meer dan gecharmeerd door de innemende frases van zijn oude voorganger. Op dat vlak liepen zijn eerste en zijn derde punt van appreciatie parallel met wat August Vermeylen op de eretribune zou aanvoeren op de dag van de feestelijkheden. Vermeylen en Callewaert waren allebei weg van het 'wondere schoonheidsgevoel' van de gevierde. Toch klonk er in Callewaerts betoog nog een regionale toets door: vooral de West-Vlamingen hadden een drievoudige reden om trots te zijn, en ze hadden groot gelijk om 'the great old man uit Ingooigem' te huldigen, hij 'die er zoo machtig heeft aan meegeholpen om Vlaanderens onbestorven oorkracht open te wentelen'.¹³

Heden is het hoogtijd in Vlaanderen

De Belgische spoorwegen hadden op zondagochtend 17 augustus 1913 extra treinen ingelegd vanuit Gent. Ze hielden allemaal halt in het tussenstation Vichte. Jozef Muls beschreef die ochtend op de steenweg tussen Vichte en Ingooigem, tot aan het huis van Hugo Verriest: 'Uit de diepten van het dal kwamen eindelooze volksmassa's van omhoog naar zijn eenzaamheid. Langs alle steenwegen klonk de hoefslag van de paarden, de zware blinkende merries en ruinen, die in onafzienbare slagorde van de doomende heuvelen daalden en de bloem van zijn streek, de prachtige boeren en Vlaamsche kerels met vlaggen en wimpels voorbij zijn drempel voerden.' Onder het schichtige heen-en-weerge-loop van de comitéleden vormde zich uiteindelijk een ordentelijke stoet, vele honderden meters lang, die zijn weg zocht tot voorbij de eretribune. Achter de fanfares, de vlaggen en de spandoeken stapten de 'tienduizend' op in kleurrijke verscheidenheid, anderhalf uur lang. Onder triomfbogen klonken 'de klare stemmen van knapen, meisjes en kinderen, in blij gejubel'.¹⁴ De nogal nuchtere en ironische Karel van de Woestijne had het al gezien: zowel katholieke, liberale als socialistische studentenverenigingen stapten mee op en scandeerden enthousiast de naam van Verriest. Alles bij elkaar waren er tientallen bonden en gilden uit de hele Nederlanden in 'de algemeene opgetogenheid'.

Er was ook een flinke delegatie uit Nederland: Frans Bastiaanse, de dichter en leraar uit Hilversum, een van de sprekers aan het banket; Hanna Kuyper, de dochter van de protestantse theoloog en staatsman Abraham Kuyper, die in de zomer nog een rondreis had gemaakt door Vlaanderen en Ingooigem bezocht; pater Herman Linnebank, Kruisheer uit Uden, bewonderaar van Gezelle, Rodenbach en Verriest, over wie hij publiceerde in de Duimpjes-uitgaven van Victor de Lille in Maldegem; en niet te vergeten, de grote uitgevers Corneel Van Dishoeck uit Bussum en Leonard Veen uit Amsterdam, samen met zijn secretaresse Aleida Nijland. Zij kende Verriest sinds de zomer van 1902, naar aanleiding van het Nederlands congres in Kortrijk dat de onmiddellijke aanleiding vormde voor de vele voordrachten van Verriest boven de Moerdijk. Die twee uitgevers hadden in het eerste decennium van de twintigste eeuw ongeveer alle belangrijke boeken van Vlaamse auteurs op de markt gebracht, inclusief die van Guido Gezelle en Hugo Verriest. En dan was er nog Jan Toorop, reeds hoger vermeld, met enkele bestuursleden van de Amsterdamse vereniging De Violier.

Van de volgende anekdote uit de optocht is geen foto bewaard, alleen enkele kleinere persverslagen hebben er aandacht aan geschonken. Er stapte ook een

groep op van oud-daensisten achter een kleine fanfare en groene vlaggen, met in hun midden Hector Plancquaert en pastoor Florimond Fonteyne. De *Volks-eeuw* van 24 augustus wist te vertellen hoe de groet van de verworpen Brugse christendemocratische priester 'die tusschen zijn volk opstapte' hartelijk door Verriest beantwoord werd. Zelfs als het journalistieke stukje van Plancquaert nog wat aangedikt is, het getuigt toch van de aimabele breeddenkendheid van de pastoor van Ingooigem, die zijn oude christendemocratische vrienden nooit vergeten is. Eén man ontbrak die dag, de oud-Waregemnaar Léonce Du Catillon, die tussen 1889 en 1895 intensief met Verriest had samengewerkt maar die nu in een heel andere politieke constellatie in het Brusselse opereerde en bovendien tijdens de Eerste Wereldoorlog in Nederland een haast fanatieke tegenstander werd van Verriest.

Het officiële gedeelte van de viering stelde, bij monde van voorzitter Vermeylen, de breeddenkendheid van Verriest ruimschoots in het licht. Zijn toespraak was een pareltje van feestelijke eloquentie, onder het motto 'heden is het hoogtijd in Vlaanderen [...] om een macht te huldigen, waar niemand meer tegen in kan.' Dat was een bijzonder duidelijke verwijzing naar de slotfrase van Verriests rede op de Brusselse Wereldtentoonstelling op 6 juli 1910, in aanwezigheid van koning Albert I en koningin Elizabeth. Toen had hij als een niet mis te verstane hint voor koninklijke oren verklaard dat niemand de volle ontplooiing van de Vlaamse rechten zou kunnen verhinderen. Dat Vermeylen dat in Ingooigem herhaalde, bewees hoezeer hij op dat ogenblik de optimistische zegezekerheid van Verriest deelde. Natuurlijk hadden de vooroorlogse Vlaamsgezinden een overdreven kracht toegekend aan deze oratorische bezwering, maar Vermeylen consacreeerde ze toch maar.

Daarop volgde een discrete aanklacht tegen de afwezige overheden. Ze hadden allen verstek laten gaan. Noch de bisschop van Brugge, noch de katholieke regering van Charles de Broqueville waarin Prosper Poulet de portefeuille van Kunsten en Wetenschappen beheerde, noch de provinciegouverneur van West-Vlaanderen hadden een afgevaardigde gestuurd. 'Laat daar geen bitterheid over bestaan', zo suste Vermeylen zijn aandachtig gehoor, maar achter die woorden school toch een prikkelend verhaal. Karel van de Woestijne heeft in de *Nieuwe Rotterdamse Courant* een tipje van de sluier opgelicht: de bisschop en de gouverneur hadden bedisseld niet te gaan, en zo hoefde ook de regering geen inspanning meer te doen. Van de Woestijne verklapte zijn bron niet, maar waarschijnlijk had hij het verhaaltje 's ochtends bij de ontvangst in de grote salon van de pastoorswoning van Verriest zelf gehoord.